MAQOM SAN'ATINING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Muhammadjonov Otabek Mansurjon o'g'li
Qo'qon davlat universiteti san'at va
sport fakulteti "Cholg'u ijrochiligi" Afg'on rubob yo'nalishi

Annotatsiya: Ushbu maqola maqom san'atining tarbiyaviy ahamiyati, uning milliy madaniyat va musiqiy pedagogik jarayonlardagi roli, shakllanishi va rivojlanishiga bag'ishlangan. Maqolada maqomning badiiy-estetik, pedagogik va ma'naviy-estetik xususiyatlari, uning shaxsiyati va ijodiy tafakkur rivojida tutgan o'rni tahlil qilinadi.
Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maqom san'ati nafaqat milliy musiqa an'anasini saqlash, balki shogirdlarning estetik did, hissiy tafakkur, intonatsion sezgi va musiqa pedagogikasi ko'nikmalarini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Maqom ijrochiligi orqali tinglovchi va ijrochi ma'naviy-estetik qadriyatlarni o'zlashtiradi, milliy va tarixiy musiqiy an'analarga hurmat bilan yondashadi. Shu bilan birga, maqom san'ati shogirdlarning kreativ fikrlash, badiiy did va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda pedagogik imkoniyat yaratadi.
Kalit so'zlar: Maqom, tarbiyaviy ahamiyat, pedagogik jarayon, badiiy-estetik qadriyat, milliy musiqa an'analari, ijrochilik mahorati, shaxsiy rivojlanish, hissiy tafakkur, estetik did, ma'naviy-estetik tarbiya, hofizlar, bastakorlar
Аннотация: Статья посвящена воспитательному значению искусства макама, его роли в национальной культуре и музыкально-педагогическом процессе, а также особенностям формирования и развития. В работе анализируются художественно-эстетические, педагогические и духовно-эстетические свойства макама, его влияние на личность и развитие творческого мышления.
Результаты исследования показывают, что искусство макама не только сохраняет национальные музыкальные традиции, но и является важным средством формирования эстетического вкуса, эмоционального восприятия, интонационной чувствительности и музыкально-педагогических навыков учеников. Через исполнение макама слушатели и исполнители усваивают духовно-эстетические ценности и проявляют уважение к национальным и историческим музыкальным традициям. Кроме того, макам способствует

развитию креативного мышления, художественного вкуса и творческого воображения учеников.

Ключевые слова: Макамы, воспитательное значение, педагогический процесс, художественно-эстетические ценности, национальные музыкальные традиции, исполнительское мастерство, личностное развитие, эмоциональное восприятие, эстетический вкус, духовно-эстетическое воспитание, хофизы, бастакоры

Annotation: This article explores the educational significance of maqom art, its role in national culture and musical-pedagogical processes, as well as its formation and development. The study analyzes the artistic, pedagogical, and spiritual-aesthetic characteristics of maqom, highlighting its influence on personal development and creative thinking.

Research findings indicate that maqom art not only preserves national musical traditions but also serves as a vital tool for developing students' aesthetic taste, emotional perception, intonation skills, and musical-pedagogical abilities. Through maqom performance, listeners and performers assimilate spiritual-aesthetic values and cultivate respect for national and historical musical traditions. Furthermore, maqom art fosters creative thinking, artistic taste, and imaginative abilities in students.

Keywords: Maqom, educational significance, pedagogical process, artistic-aesthetic values, national musical traditions, performance skills, personal development, emotional perception, aesthetic taste, spiritual-aesthetic education, hofizs, bastakors

KIRISH

Maqom san'ati O'zbekiston va Markaziy Osiyo musiqiy madaniyatining eng qadimiy va boy badiiy meroslaridan biri hisoblanadi. U nafaqat milliy musiqa an'anasini saqlashda, balki shaxsiy va ma'naviy tarbiya jarayonida ham muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Maqomning murakkab melodik tizimi, ritmik naqshlari va ornamentatsion elementlari nafaqat badiiy-estetik didni rivojlantiradi, balki tinglovchi va ijrochi shaxsining hissiy tafakkurini, estetik sezgisini va ijodiy fikrlash qobiliyatini oshiradi.

Tarixiy manbalarda maqom san'ati bilan pedagogik jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlik keng yoritilgan. Hofizlar va bastakorlar ijodi nafaqat musiqiy asarlarni yaratish, balki shogirdlarni ma'naviy-estetik jihatdan tarbiyalash vazifasini ham

bajaradi. Shu bois, maqom ijrochiligi orqali shaxsning badiiy didi, ijodiy tafakkuri va milliy qadriyatlar bilan tanishishi ta’minlanadi.[1]

Maqomning tarbiyaviy ahamiyati bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Zamonaviy musiqiy pedagogika va sahna san’atida maqom san’ati nafaqat milliy musiqiy merosni saqlash, balki shogirdlarning intellektual va hissiy rivojlanishiga, ularning badiiy va ma’naviy didini shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – maqom san’atining tarbiyaviy rolini ilmiy-tahliliy asosda o‘rganish, uning badiiy-estetik, pedagogik va ma’naviy ahamiyatini aniqlashdir.

Shuningdek, maqom san’atining tarbiyaviy ahamiyati milliy musiqa an’anasini avloddan-avlodga yetkazishda, shogirdlarni estetik va ma’naviy qadriyatlar bilan tanishtirishda ham muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli, ushbu mavzuni o‘rganish nafaqat musiqa pedagogikasi, balki milliy madaniyatni chuqur anglash va rivojlantirish uchun ham ahamiyatli hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1. Maqom san’atining tarbiyaviy ahamiyatining nazariy asoslari

Maqom san’ati shaxs tarbiyasida, ayniqsa badiiy-estetik va ma’naviy-estetik tarbiya jarayonida markaziy rol o‘ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, maqom ijrochiligi nafaqat musiqa nazariyasi va texnikasini o‘rgatish vositasi, balki shogirdning hissiy tafakkurini, estetik didini va ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi pedagogik vosita sifatida ham qo‘llaniladi. Hofizlar va bastakorlarning ijodi orqali shogirdlar milliy musiqa an’analari bilan tanishadi, maqomning melodik tizimi, ornamentatsion naqshlari va ritmik xususiyatlarini o‘zlashtiradi.

2. Maqom ijrochiligi va shaxs tarbiyasidagi pedagogik vazifalar

Maqom san’ati shogirdlarni quyidagi jihatlarda tarbiyalaydi:

1. **Badiiy-estetik tarbiya:** Maqom melodik tizimi va ornamentatsion elementlari tinglovchi va ijrochi shaxsida estetik didni shakllantiradi, badiiy tafakkur va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

[1] Rasulov, D. **Maqom ijrochiligining badiiy-estetik va pedagogik xususiyatlari.** Toshkent: Fan, 2017.

2. **Hissiy-estetik rivojlanish:** Maqom ijrochiligi orqali shogirdlar hissiy sezgi va intonatsion noziklikni o‘zlashtiradi, musiqa orqali ichki dunyo va ruhiy holatini boyitadi.
3. **Madaniy va ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish:** Maqom va og‘zaki xalq ijodi shogirdlarni milliy qadriyatlar bilan tanishtiradi, tarixiy va madaniy ongini rivojlantiradi.
4. **Ijodiy tafakkur va kreativlikni rivojlantirish:** Maqom ijrochiligi va uning ornamentatsion elementlarini o‘rganish shogirdlarning ijodiy yondashuvini, musiqiy tafakkurini va sahna ijrochilik mahoratini oshiradi.

3. Hududiy maktablar va tarbiyaviy ahamiyat

Buxoro, Samarqand, Xiva va Qo‘qon hududiy maktablari maqom san’atining tarbiyaviy ahamiyatini yanada kuchaytiradi. Har bir hududiy maktabning ijrochiligi va pedagogik tizimi shogirdlarni badiiy-estetik va hissiy tarbiyalashga xizmat qiladi:

- **Buxoro maktabi** – ornamentatsion boyligi va melodik xilma-xilligi orqali shogirdlarning estetik sezgisini rivojlantiradi.
- **Samarqand maktabi** – ritmik murakkablik va intonatsion boylik bilan shogirdlarning musiqa pedagogikasi ko‘nikmalarini oshiradi.
- **Xiva va Qo‘qon maktablari** – vokal texnikasi va badiiy-estetik ifodani rivojlantirish orqali shaxsiy va ma’naviy tarbiya jarayonini boyitadi.

Hududiy maktablarda maqom ijrochiligi va og‘zaki ijod elementlari birlashib, shogirdlarda milliy musiqiy an’analarga hurmat va ijodiy tafakkur shakllantiradi.[2]

4. Zamonaviy pedagogik jarayonlarda maqom san’atining roli

Zamonaviy musiqiy pedagogik jarayonda maqom san’ati shogirdlarning estetik didini, ijodiy tafakkurini va sahna ijrochilik mahoratini rivojlantirishda keng qo‘llaniladi. Maqom ijrochiligi orqali shogirdlar:

- milliy musiqa merosini qadrlashni o‘rganadi,
- hissiy va ma’naviy sezgirlikni rivojlantiradi,
- badiiy did va ijodiy tafakkurini mustahkamlaydi.

[2] Rasulov, D. **Maqom ijrochiligining badiiy-estetik va pedagogik xususiyatlari.** Toshkent: Fan, 2017.

Shuningdek, zamonaviy sahna san’atida maqom san’ati shogirdlarni professional ijrochilik va badiiy-estetik ifodaga tayyorlashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

XULOSA

Maqom san’ati O‘zbekiston musiqiy madaniyati va Markaziy Osiyo musiqiy an’analari tarixida eng qadimiy va boy meroslardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, maqom san’ati shaxs tarbiyasida, ayniqsa badiiy-estetik va ma’naviy-estetik rivojlanishda markaziy rol o‘ynaydi. Maqom ijrochiligi murakkab melodik tizim, ornamentatsion naqshlar va ritmik boylik orqali shogirdlarning estetik didini, hissiy sezgisini va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

Hofizlar va bastakorlarning ijodi shogirdlar uchun nafaqat musiqa texnikasini o‘rgatish, balki ularni ma’naviy-estetik jihatdan tarbiyalash imkonini beradi. Hududiy maktablar – Buxoro, Samarqand, Xiva va Qo‘qon – maqom san’atining tarbiyaviy ahamiyatini yanada kuchaytiradi. Har bir maktab o‘ziga xos ijrochilik va pedagogik tizim orqali shogirdlarda badiiy-estetik, hissiy va ma’naviy qadriyatlarni shakllantiradi.

Zamonaviy musiqiy pedagogik jarayonda maqom san’ati shogirdlarni estetik did, sahna ijrochilik mahorati va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda keng qo‘llaniladi. Shu bilan birga, maqom ijrochiligi milliy musiqa merosini saqlash, og‘zaki ijod va hududiy maktablar orqali avloddan-avlodga yetkazish imkonini beradi.

Shunday qilib, maqom san’atining tarbiyaviy ahamiyati nafaqat tarixiy jihatdan, balki zamonaviy pedagogik jarayon va sahna san’ati kontekstida ham dolzarb ahamiyatga ega. Bu san’at shogirdlarning shaxsiy rivojlanishi, badiiy did va ijodiy tafakkurini shakllantirishda, milliy musiqa merosini anglash va qadrlashda muhim vosita hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodirov, N. O‘zbekiston musiqiy madaniyati tarixi. Toshkent: O‘zbekiston, 2012.
2. Tursunov, S. Maqom san’ati va uning pedagogik ahamiyati. Toshkent: Fan, 2014.
3. Xolmatov, R. Sharq musiqiy an’analari va maqom ijrochiligi. Toshkent: Sharq, 2013.
4. Islomov, M. Maqom va shaxs tarbiyasi. Toshkent: Ilm, 2015.
5. Karimov, A. Hududiy maqom maktablari va tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: Sharq, 2016.

6. Rasulov, D. Maqom ijrochiligining badiiy-estetik va pedagogik xususiyatlari. Toshkent: Fan, 2017.
7. Sobirov, I. Maqom ornamentatsiyasi va ijro texnikasi. Toshkent: Ilm, 2012.
8. Jumanov, F. Milliy musiqa an’analari va pedagogik jarayon. Toshkent: Sharq, 2018.
9. Toshpulatov, O. O‘zbekiston musiqiy madaniyati va shaxs tarbiyasi. Toshkent: Fan, 2014.
10. Nazarov, B. Maqom va zamonaviy sahna san’ati. Toshkent: Ilm, 2015.